

Зауважмо, що відмінності сучасних мультидисциплінарних теорій від загальної термінологічної теорії пов'язані передовсім зі зміною погляду на саму природу термінологічних одиниць. Е. Вюстер писав: «Ця книга присвячена винятково науково-технічній мові, фаховій мові інженерів, техніків і робітників, мові, що має специфічне призначення і суттєві відмінності від мови художньої літератури і повсякденного розмовного мовлення. Технічна мова поряд з іншими засобами фіксації та передачі технічної думки – кресленнями, формулами й умовними знаками – потребує особливої точності взаємного розуміння між винахідником і конструктором, між тим, хто складає технічне завдання і його виконувачами» (*пер. мій*) [1, с. 21]. Тобто для Е. Вюстера терміни були ближчими до формул і креслень, ніж до слів у художній літературі. «Науково-технічна мова – це система звукових знаків (мовних позначень), яким відповідають уявлення (поняття, значення)» (*пер. мій*) [1, с. 28]. Сучасні теорії критикують стандартизацію, виходячи з лінгвістичної природи терміна, як живої частини природної мови. При цьому не враховують, що вихідні позиції Е. Вюстера базувались не стільки на лінгвістичній, скільки на знаковій природі терміна. Тому обидві позиції не суперечать одна одній, а приводять до спільного висновку: для ефективної роботи і безпеки стандартизація необхідна в утилітарних технічних сферах, але може бути послаблена для абстрактних нематеріальних сфер.

Література:

1. Вюстер Е. Международная стандартизация языка в технике / Е. Вюстер [пер. О. И. Богомоловой] – Ленинград : Стандартгиз, 1935. – 301 с.
2. Зарицький М. С. Актуальні проблеми українського термінознавства / М. С. Зарицький. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. – 128 с.
3. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966–2000. – Чинний від 01.07.2010. – К. : Держспоживстандарт України, 2010. – 35 с.
4. Іващенко В. Л. Соціологічний і соціокогнітивний напрями досліджень у сучасному зарубіжному термінознавстві / В. Л. Іващенко // Жуття у слові: Зб. наук. праць на пошану акад. В. М. Русанівського (1931–2007). – К., 2011. – С. 304–316.
5. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення / Г. Наконечна. – Львів : Кальварія, 1999. – 110 с.
6. Сторінка Infoterm: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infoterm.info>.
7. Сторінка International Organization for Standardization (ISO): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iso.org>.
8. Сторінка TermNet: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://termnet.org>.
9. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду / Упоряд. Л. Масенко та ін. – К. : Вид. Дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.
10. Faber P. The Cognitive Shift in Terminology and Specialized Translation / P. Faber // MonTI: Monografias de Traducción e Interpretación. – No 1. – 2009. – S. 107-134.

УДК 81'1:81'37:81'373.7=161.2=111(045)

Т. А. Давиденко,

Національний авіаційний університет, м. Київ

КОЛЬОРАТИВ ЧОРНИЙ ЯК СУКУПНІСТЬ ТРАДИЦІЙНОГО ТА СУЧАСНОГО В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ: КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано лексико-семантичне наповнення кольоративу чорний/black у мовній картині світу українців та англіців, розкрито полісемантичність лексеми на позначення чорного кольору, встановлено лексико-семантичні групи, компонентом яких є зазначений кольоратив, розглянуто кольоратив у складі фразеологічних одиниць української та англійської мови.

Ключові слова: кольоратив, амбівалентність, лексико-семантична група, символ, фразеологічна одиниця, світогляд.

КОЛОРАТИВ ЧЕРНЫЙ КАК СОВОКУПНОСТЬ ТРАДИЦИОННЫЕ И СОВРЕМЕННЫЕ В УКРАИНСКОЙ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ: КОМПАРАТИВНЫЙ АСПЕКТ

В статье проанализировано лексико-семантическое наполнение цвета черный в языковой картине мира украинцев и англичан, раскрыта полисемантическая лексема на обозначение черного цвета, определены лексико-семантические группы, компонентом которых является этот цвет, рассмотрен цвет черный в составе украинских и английских фразем конститuentом которых он есть.

Ключевые слова: лексема, что обозначает цвет, амбивалентность, лексико-семантическая группа, фразеологическая единица, мировоззрение.

COLOR BLACK AS A TOTALITY OF TRADITIONAL AND MODERN IN UKRAINIAN AND ENGLISH: COMPARATIVE ASPECT

The paper is devoted to the brief analyses of traditional and modern usage of black color. The author compares various meanings and functioning in Ukrainian and English. The paper shows the directly opposite meanings of this color that depends on the context and functional language. In general, the color is a symbol of evil and pain or mental anguish etc. As a part of word combination the color can be used in a such lexical and semantic groups as: social and politic events or phenomenon having negative results for a man or humanity in general; man's nomination, descriptions or social status; the phenomena of a financial sphere; phenomena connected with week days; religious phenomena or groups; names of household goods; names of clothes; nomination of natural phenomena. The color black can also function as a part of Ukrainian and English idioms. In this way it serves for the purpose to depict the inner mental condition of a man; to show different relationships; to designate the qualitative and time characteristics.

The perspectives of given paper can be devoted to learning of this color as a part of author idiostyle, its functioning in another languages and comparing with different languages. It helps to widen the world view of various nations and makes significantly simpler the translators' work.

Key words: color, ambivalence, lexical-semantic group, idiom, world view.

Кольоративи становлять вагомий пласт мовних засобів, відображаючи історію, життя народу, систему духовних цінностей, народні традиції та звичаї, часом навіть менталітет тощо. Саме тому питанню вивчення кольору в тому чи тому аспекті присвячено багато наукових розвідок. Семантика кольору є об'єктом дослідження таких учених, як: Р. В. Алімпієвої, І. М. Бабій, О. П. Василевича, А. Вежицької, Т. В. Ковальової, Г. В. Максимчук, Р. Л. Ріжко, Н. М. Сологуб, Р. М. Фрумкіню та ін.

У мовознавчій науці розроблено низку класифікацій лексем на позначення кольору, як-от: за словотвірною структурою (О. М. Дзівак), за структурно-семантичними типами (А. П. Критенко), за подібністю у психолінгвістичному аспекті (Н. Б. Бахліліна), за фізичними параметрами (Л. Н. Миронова) тощо.

Поняття «колір» є досить складним, аджеку взаємодії з іншими поетичними засобами колір... рідко збігається з об'єктивною кольоровою ознакою реалії, тобто має своїм значенням тільки ознаку кольорового спектра» [1, с. 344]. Мова художньої літератури здатна репрезентувати найтонші зміни в семантиці того чи того кольоративу. «Із багатоманітного, конкретно-предметного світу письменник прагне вибрати явище, яке б найповніше уособлювало його ідейний задум» [5, с. 3], яке допомогло б довершити цілісність описуваних подій та викликати зацікавлення читача. Саме тому семантико-стилістичний аспект кольоративів у літературній спадщині багатьох авторів також стає предметом вивчення таких лінгвістів, як Н. А. Адах (дослідження семантичного наповнення кольорів у мові В. Барки), І. М. Бабій (В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового), К. О. Давиденко (М. Волошина), О. В. Коваль (М. Зерова, М. Драй-Хмари, П. Филиповича, Ю. Клена, М. Рильського), Н. М. Сологуб (О. Гончара) та ін.

Оскільки конотаційне поле того чи того кольоративу не є статичним, тому, незважаючи на значні напрацювання в даній галузі, це питання залишається у колі наукових інтересів.

Мета нашого дослідження – визначити семантичне навантаження кольоративу *чорний/black* та його роль у мовній картині світу українців та англійців шляхом зіставлення українського та англійського світогляду.

Загальновідомо, що «в Україні символіка кольорів відіграла величезну роль і варіювалася залежно від означуваних предметів, регіональних особливостей, традицій» [2, с. 161]. Однак зважаючи на те, що семантико-стилістичне навантаження назв кольорів у художньому творі залежить також і від особистісного бачення творцем реалій життя та, відповідно, способу їхнього ідейно-художнього зображення [4, с. 32], то автори-класики вдавалися до створення особистої системи кольорів-символів та її потрактування. Цю ж тенденцію простежуємо у творчості сучасних письменників, яку ми також будемо брати до уваги у цій науковій розвідці.

Л. І. Мацько вказує на визначальну рису кольоративів – полісемантичність. Викликання певних асоціацій зумовлює «розширення, зміщення» [1, с. 343]. Учена пояснює, що на природні кольорові ознаки предметів об'єктивної дійсності накладаються образні характеристики: «Якщо врахувати, що під впливом асоціації відбуваються розширення, зміщення, переноси значень, то доводиться визнати, що парадигми кольористичних словосполучень також є змінними, і на реальну парадигму, що відображає кольорові ознаки реального світу..., нашаровується переносна, образна...» [1, с. 343].

Пропонована наукова стаття присвячена аналізу кольоративу першого порядку – *чорний/black* в українській та англійській мовах. Досліджуваний матеріал викристалізовує його амбівалентну природу. Це означає, що чорний колір паралельно функціонує як у позитивно-оцінному, так і в негативному конотативних значеннях у межах однієї мови, і може розширювати чи звужувати свою семантику, порівняно із значеннєвою системою потрактувань іншої мови.

Загальновідомо, що «чорний колір практично в усіх етнокультурах – це символ темряви, зла, смерті, диявола, пекла, Заходу та ін». [2, с. 161]. Лексема «black [ˈblæk] – without light or not able to reflect it, colourless or so dark as to appear colourless» у своїй основній колірній семемі позначає відсутність світла: цілковиту темряву, повне поглинання світлових хвиль.

Кольоратив *чорний/black* як невід'ємний конститuent словосполучень може використовуватися на позначення таких лексико-семантичних груп:

1) **суспільно-політичні явища, події тощо, що мають негативні наслідки для людини чи соціуму загалом.** Цілком логічно, що опис якихось трагічних подій супроводжується використанням кольоративу *чорний*. Сучасна українська авторка Є. Кононенко насичує *чорним* кольором усю сюжетну лінію повісті «Ностальгія», напр.: *чорна кров, чорний мікроавтобус, абсолютно чорний будинок* тощо. Для підсилення емоційності поряд із прикметником *чорний* використано лексеми *абсолютно* зі значенням «відсутності на чомусь (у цьому випадку – будинку) інших кольорів».

Оскільки колір може бути «промивним символом соціального статусу» [2, с. 161], то Є. Кононенко вживає чорні фарби для створення портрету-образу тогочасної влади, напр.: – *Тобто, приїхав той самий «чорний ворон»...*; *Майже завжди арештові передував обшук, а потім приголомшені люди мовчки йшли до чорної машини*. Словотвірна основа кольоративу *чорний* репрезентована ад'єктивною лексемою у формі суперлативу *найчорніший*, стилістична функція кольоративу – розкриття трагічності, абсолютної немічності й безпорадності пересічної людини перед тогочасною жорстокістю радянської влади.

Протистояння між чорною та білою расою в США в певний історичний період внесло додаткове смислове навантаження для поєднання кольоративу з іменником *man*: *white man* та *black man*. Соціолінгвістично зумовлені значення «порядка, культурна у всіх відношеннях людина» для першого словосполучення, та негативне забарвлення для другого [6];

2) **номінація людини, її характеристик чи її соціального статусу.** В українській мові фіксуємо такі словосполучення *чорна кістка* – на позначення людини недворянського походження; *чорні люди*: а) російські селяни в XIV–XVII ст., які жили на так званих чорних, тобто державних, землях; чорносошні селяни; б) частина посадських людей, що сплачували державні податки, трудящі маси міського населення в XVI–XVII ст. [3].

За аналогією до української мови в англійській кольоратив *black* використаний на позначення цієї лексико-семантичної групи, напр.: *black bag* у значенні «нелегальний» (про дії ФБР, пов'язані із несанкціонованим проникненням в помешкання);

3) **поняття, явища фінансової сфери.** Сполучення кольоративу *black* із днями тижня може використовуватися для номінації фінансової дестабілізації, напр.: *Black Wednesday* – чорна середа [16 вересня 1992 р., коли фунт стерлінгів був за межами грошового механізму європейської валютної системи і його курс упав приблизно з 2 до 1,5 дол. за 1 ф. ст. – *Т. Д.*], *Black Thursday* – чорний четвер [24 жовтня 1929 р., коли відбулося різке падіння курсу акцій і розпочався їх панічний продаж – *Т. Д.*], *Black Tuesday* – чорний вівторок [кульмінація подій, що відбулася 29 жовтня 1929 р., другий чорний день після 24 жовтня. У цей день спостерігалася ще більша паніка на Нью-Йоркській фондовій біржі – New York Stock Exchange, коли було продано 16 млн. акцій; наймасштабніше падіння курсу за всю історію США – *Т. Д.*], *Black Friday* – чорна п'ятниця [24 вересня 1869 р., коли різке падіння цін на золото зумовило початок фінансової кризи (Panic of 1869). З того часу словосполучення *Black Friday* – номінаційний термін на позначення різкого падіння кон'юнктури на фінансових ринках; сам термін з'являється в 1873 р. і пов'язаний з тим, що паніка на біржі розпочалася саме в п'ятницю – *Т. Д.*].

В українській мові також функціонує фінансовий термін, компонентом якого виступає кольоратив *чорний*, напр.: *чорна біржа, чорний ринок* у значенні: «а) у капіталістичних країнах – місце для нелегальних валютних операцій; б) місце, де таємно продають товари переважно за спекулятивними цінами» [3];

4) **явища, пов'язані з назвою днів тижня.** Цікавими є потрактування *Black Monday* – перший день шкільних занять після канікул. Досить промовистим є кольоратив у поєднанні з днем тижня, вкарбованого в пам'ять конкретної нації.

Напр., *Black Friday* – чорна п'ятниця, напр.: They continued their strike for several months more, till it wound up in a defeat in November. This was «Black Friday» of 1921 all over again... [9];

5) **релігійні поняття, явища чи угруповання.** Кольоратив *чорний* широко функціонує у релігії. У християнстві поняття *чорне духівництво (духовенство)* – частина православного духівництва, яка суворо дотримується чернечої обітниць; чернецтво [3]. У християнських і мусульманських священників *чорний* відображає відхід від земної суєти. В ісламі він вважається кольором помсти. Це пов'язано із назвою терористичної групи «Чорний вересень», яка викрала ізраїльську команду на Олімпійських іграх в Мюнхені [7, с. 410];

6) **назви побутових речей.** Відмінним від української мови є функціонування словосполучення англійської мови *black goods* на позначення побутової електротехніки (телевізори, радіоприймачі, стереосистеми тощо). Це зумовлено тим, що вони спершу були пофарбовані лише в чорний або в темний колір, що став номінаційним терміном на позначення цієї групи товарів;

7) **назви одягу.** Загалом, чорний колір речей безпосередньо пов'язаний із жалобою людини/людей по померлій близькій людині. Корективи внесла Коко Шанель, яка в 1926 році, на згадку про свого коханого, створила *a little black dress/ маленьку чорну сукню*, яка з того часу стала досить популярною і перетворилася на невід'ємний елемент будь-якого гардеробу;

8) **номінація явищ природи:** *чорна ніч, чорна вода, чорні грозові хмари, чорний ураган* тощо. Напр., *чорна діра* – астрофізичний об'єкт, який створює настільки потужну силу тяжіння, що жодні, як завгодно швидкі частинки, не можуть покинути його поверхню, навіть світло. Термін використав Джон Арчибалд Вілер наприкінці 1967 р. в публічній лекції «Our Universe: the Known and Unknown».

Чорний колір і в українській, і в англійській мовах як конститuent **фразеологічних одиниць** широко використано з метою:

1) **позначення внутрішнього психічного стану людини** (передусім негативного), напр.: *to look black, black in the face, to look at the black side of things*; як *чорна туча, як чорна хмара, над голівонькою збираються чорні хмари, чорні хмари нависають, як чорний віл на ногу наступив* тощо;

2) **зображення міжособистісних стосунків**, зокрема негативних, напр.: *black looks, to be in one's black books*; *чорна кішка пробігла*;

3) **номінації якісно-часової характеристики**, напр.: *black-letter day, things look black, black ox has trod on his foot, a black year, black day / чорні дні, на чорний день, на чорну годину* тощо;

4) **одиночними є приклади номінації людини**, напр.: *black beast*.

Варто зауважити, що чорний колір в українській мові, може бути репрезентовано різними частинами мови, (а не лише прикметником як в англійській мові), напр.: 1) іменником *чорнь*, 2) прикметником *чорний – чорніший – найчорніший*, що загалом має емоційне забарвлення, 3) дієсловом/ формою дієслова *почорніти, почорнілий*, 4) прислівником *чорно*.

Отже, кольоратив *чорний/ black* має досить розгалужену систему конотативних значень як в українській, так і в англійській мовах.

Перспективи майбутніх наукових розвідок убачаємо у вивченні лексико-стилістичних та функціональних особливостей цього кольоративу у спектрі визначення авторського ідіостилію, а також розгляді його функціонування у порівнянні з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами. Було б доцільним у подальшому дослідити особливості інших назв кольорового спектру. Це б дало змогу для кращого розуміння семантичного наповнення кольорів у різних мовах і полегшило б роботу в перекладацькій справі, а також розширило б певним чином пізнання та розуміння навколишнього світу.

Література:

1. Мацько Л. І. Стилістика української мови : [підручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; [за ред. Л. І. Мацько]. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
2. Словник символів культури України / [за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко, В. В. Куйбіди]. – [3-є вид.]. – К. : Міленіум, 2005. – 352 с.
3. Словник української мови : [в 11-ти т.] / [ред. кол. : І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
4. Сологуб Н. М. Світова цивілізація через призму національної культури (на прикладі мови творів О. Гончара) / Н. М. Сологуб // Мова і культура нації : [тези доповідей регіон. наук. конф.]. – Львів, 1990. – С. 32.
5. Супрун Л. О. Семантика і прагматика назв кольорів в українському романному тексті середини – другої половини ХХ ст. (на матеріалі творів О. Гончара, П. Загребельного, М. Стельмаха) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. О. Супрун. – Харків, 2009. – 16 с.
6. Тер-Минасова С. Г. Словосочетание в современном английском языке как социолингвистическая и дидактическая проблема / С. Г. Тер-Минасова // Режим доступа: <http://istina.msu.ru/publications/article/517694/>
7. Трессидер Дж. Словарь символов / Джек Трессидер ; [пер. с англ. С. Палько]. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 448 с.
8. Фразеологічний словник української мови / [за ред. В. М. Білоноженка та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с.
9. Foster W. Outline History of the World Trade Union Movement / W. Foster // Режим доступу : <http://envoc.ru/code/slovar.php?idiomawtd=Black+Friday>

УДК 81:81.111

Н. М. Дайнека,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КІБЕРБУЛІНГУ

Статтю присвячено аналізу поняття кібербулінгу та різних підходів до його вивчення. Відповідно до результатів дослідження кібербулінг визначено як форму агресивної комунікації, що відбувається в електронному просторі і направлена на систематичне переслідування особи іншою особою або групою осіб. Аналізуються основні підходи до вивчення кібербулінгу, такі як: соціологічний, соціолого-психологічний, соціолого-правовий, педагогічний, лінгвістичний.

Ключові слова: булінг, кібербулінг, соціологічний підхід, соціолого-психологічний підхід, соціолого-правовий підхід, педагогічний та лінгвістичний підходи.